

CONFERINȚĂ ȘTIINȚIFICĂ OMAGIALĂ „INTERPREȚA MARIA CEBOTARI: 110 ANI DE LA NAȘTERE”

*Anastasia MOLDOVANU,
șef, Biblioteca de Arte „T. Arghezi”*

Argument: Articolul reflectă unul din pașii care contribuie la revenirea acasă, la baștină, a Mariei Cebotari, cântăreață de operă română, una dintre cele mai mari soprane din lume în anii '30-'40 ai secolului trecut. Născută la Chișinău, pe timpul guvernării Imperiului Rus, a plecat în Europa pe timpul României Mari, în împrejurări care au avut tangență cu talentul ei de interpretă, făcându-se cunoscută în corul Catedralei din Chișinău și la școala unde a învățat, uimind lumea cu arii din *Tosca* și *Aida*. Maria Cebotari a concertat în sălile teatrelor de operă și balet din marile orașe ale Europei, a jucat roluri de excepție în filmele muzicale ale regizorilor notorii de atunci, a activat tot atât de intens și în perioada războiului. Ea ne-a dus faima poporului nostru în întreaga lume. În 1937, la cinematograful *Odeon* din Chișinău, a fost prezentat filmul *Fata în alb* în care Maria Cebotari juca rolul Danielei. Acesta a fost debutul ei în cinematografie. Dar n-a mai putut să revină la baștină în pofida evenimentelor care s-au derulat în Europa anilor '40, aducându-i-se învinuiri grave din partea regimului sovietic. Numele Mariei Cebotari a fost interzis pentru băștinași, astfel încât să nu-i cunoaștem nici originea și nici opera de creație. Acest lucru a fost împotriva ființei și a legii omenești, deoarece descoperirea Mariei Cebotari pentru basarabeni a început chiar după trecerea ei în neființă. Înregistrările sonore au trecut hotarul, astfel încât pentru tinerii anilor '60 numele ei a devenit o enigmă. Pas cu pas, au început cercetările, deplasările, schimbul de corespondență cu oamenii care au cunoscut-o. Maria Cebotari revine prin amintiri, cronici și imagini, în primul studiu monografic, editat în 1999, de muzicologul, doctor în studiul artelor Aurelian Dănilă. Un alt pas în cunoașterea celebrei Maria Cebotari acasă a fost proiectarea, în premieră, în anul 2004, a filmului documentar-artistic *Aria*, în regia lui Vlad Druc, după scenariul lui Dumitru Olărescu. Organizarea unei conferințe științifice omagiale *Maria Cebotari: 110*

ani de la naștere este, pe bună dreptate, un alt pas important pe această cale – aducerea Mariei Cebotari acasă.

Conferința face parte dintr-un eveniment de mare valoare în cultura națională. A fost organizată de către Institutul Patrimoniului Cultural în colaborare cu Academia de Științe a Moldovei și Biblioteca de Arte „Tudor Arghezi”, cu suportul Ministerului Educației, Culturii și Cercetării al Republicii Moldova. Au participat invitații: Andrei Chistol, secretar de stat în domeniul culturii, acad. Ion Tighineanu, președinte al Academiei de Științe a Moldovei, acad. Mihai Cimpoi, dr. hab. Victor Ghilaș, director al Institutului Patrimoniului Cultural, care au transmis mesaje de salut acestui forum științific. Secretarul de stat, Andrei Chistol a menționat că numărul mare de participanți la eveniment demonstrează, încă o dată, faptul că Maria Cebotari este considerată pe bună dreptate una dintre cele mai mari soprane ale secolului XX. „Datoria noastră, a tuturor, este de a păstra și a transmite mai departe generațiilor tinere creația incomensurabilă a Mariei Cebotari. Ministerul Educației, Culturii și Cercetării va susține în continuare desfășurarea *Concursului internațional al cântăreților de operă Maria Cebotari*”. Acad. Ion Tighineanu a menționat rolul Mariei Cebotari în context național și internațional, iar acad. Mihai Cimpoi a consemnat importanța evenimentului ca o etapă importantă în valorificarea creației vaste și inegalabile a Mariei Cebotari. Un moment-surpriză al evenimentului a fost și mesajul video de salut și mulțumire pentru eveniment (în traducerea Luciei Nastasiu), venit din partea fiului mai mic al interpretei.

Agenda evenimentului a inclus următoarele comunicări: *Maria Cebotari: CV-ul unei Primadone* de dr. hab. Aurelian Dănilă, *Maria Cebotari pe scena lirică a Operei Române din București* de dr. hab. Victor Ghilaș, *Creația Mariei Cebotari – obiect de studiu al muzicologilor din Republica Moldova* de dr. Svetlana Țircunova, *Soprana Maria Cebotari în creația compozitorului Richard Strauss* de dr. Serghei Pilipețchi, *Maria Cebotari în amintirile contemporanilor* de Anastasia Moldovanu, *Actrița de film Maria Cebotari: roluri și destine* de dr. Dumitru Olărescu.

Comunicările au cuprins date și informații din copilăria, studiile, activitatea muzicală, artistică și cinematografică a Mariei Cebotari, având la bază principalul instrument de cercetare științifică – documentarea, iar printre metodele de cercetare – citarea referințelor bibliografice, evaluarea surselor de informare.

Deși manifestarea a decurs în limitele obișnuitului, totuși, la final, unora din noi, ni s-a părut că a avut loc un eveniment neobișnuit, curios, rupt din contextul unui destin tragic, inexplicabil, unic. Și asta se datorează faptului că noi înșine, locuitorii acestui petic de pământ, unde s-a născut interpreta, am fost rușiți din contextul ei obișnuit, pomenindu-ne, la un moment dat, străini acasă. De aceea, la timpul oportun, n-am putut/ nu s-a putut să o glorificăm pe Maria Cebotari și tezaurul inegalabil pe care l-a lăsat la vârsta înfloririi talentului ei. În locul nostru au făcut-o germanii, francezii, englezii, italienii și întreaga Europă. Fiind născută în timpul Guberniei și plecată pe timpul României Mari, noi n-am cunoscut-o, apoi n-am recunoscut-o, învinuită fiind de fapte grave, despre care nu se știe dacă au avut loc într-adevăr. Talentul și personalitatea de care dădea dovadă depășeau limitele acestor învinuiri. Dovezile sunt presa timpului, peliculele de cinema, mărturiile colegilor de studii și serviciu, relațiile cu oamenii care au cunoscut-o din fragedă copilărie și până la ultima suflare, care ne povestesc despre Maria cea adevărată.

Însă poate nu suntem și noi corecți în exprimare, deoarece în Chișinăul anilor '60 existau niște indicii, un disc al interpretei. Tinerii de atunci nu-și dădeau seama ce reprezenta Maria Cebotari, despre ea se vorbea în șoaptă. Aurelian Dănilă a confirmat că în anii '70, pentru a începe studiul despre primadonă, avea doar vreo patru imprimări, iar de la Radioul Național a primit indicații despre faptul că numele artistei să nu fie pomenit în mass-media. În anii '80, întrebarea despre Maria Cebotari se pune pe muchie de cuțit de către unii intelectuali, atunci când se discuta dacă cre-

ția ei trebuie să fie sau să nu fie introdusă în cărțile de referință. Mihai Cimpoi a invocat acea situație, când Maestrul în Arte, pictorul Glebus Sainciuc, a demonstrat verticalitate și a insistat să fie introdus articolul despre Maria Cebotari în volumul doi al enciclopediei *Literatura și Arta Moldovei* (1986).

De ce a trebuit să treacă atât de mult timp ca Maria Cebotari să fie acceptată de noi și, cu atât mai mult, acceptată de conștiința noastră? O întrebare adresată audienței de Svetlana Țîrcunova. Ea identifică factorul ideologic, în cadrul căruia are loc schimbarea generațiilor și a ideologiei, dar care necesită delimitarea aspectului ideologic de procesul de creație. Al doilea factor îl constituie cel metodologic, determinat de lumea interioară a interpretului, care nu poate fi apreciat. În reflectarea creației muzicale a interpretei, întâietatea și meritul pe deplin îi aparține dr. hab. Aurelian Dănilă, autorul studiului monografic *Maria Cebotari în amintiri, cronici și imagini*, în care se regăsesc evoluția evenimentelor legate de acest nume pe parcursul a o sută de ani. În comunicarea sa *Creația Mariei Cebotari – obiect de studiu al muzicologilor din Republica Moldova*, Svetlana Țîrcunova spune că, în mai 2019, a apărut și primul studiu ca obiect de cercetare al creației interpretei la Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice. Disertația reprezintă un caleidoscop al evenimentelor interpretei, în care se perindă oameni, concerte, contacte, relații de creație. Opera de creație, cântul vocal al Mariei Cebotari a început să prezinte un interes deosebit, devenind un subiect de cercetare în muzicologie, în domeniul interpretativ și scenic. Un

rezumat al temei de cercetare *Soprana Maria Cebotari în creația compozitorului Richard Strauss* a fost prezentat în comunicarea făcută de Serghei Pilipețchi. Autorul desprinde din activitatea interpretei perioada de colaborare cu renumitul compozitor german, interpreta fiind prezentată ca unul din principalii promotori ai creației lui, dar, mai mult de atât, și ca un creator de relații social-umane de calitate în raport cu oamenii de creație, pe care îi unește nivelul de înțelegere a unei cauze comune – arta. Richard Strauss a apreciat mult creația Mariei Cebotari, ea fiind cea mai bună interpretă a operelor și spectacolelor sale pe scenele din Berlin. Pentru prima dată, Maria Cebotari a cântat în duet cu compozitorul în anul 1941, în toiul războiului erau interpretate rolurile Arabellei, Dafnei, Madlen și Solomeea (ultimul rol). Relațiile lor s-au diminuat însă după război din motivul de sănătate al cântăreței. Maria Cebotari a cucerit inimile a mii de spectatori, jucând sute de roluri pe cele mai prestigioase scene ale lumii: Royal Opera, Convent Garden din Londra, Metropolitan House Opera din New York ș.a.

Despre prestația de excepție a Mariei Cebotari pe scena lirică a Operei Române din București a vorbit Victor Ghilaș, care a sustras din presa timpului participările interpretei în cadrul stagiunilor de la București organizate între anii 1939-1943, unde Maria Cebotari interpreta roluri în mari spectacole de operă. Criticii de artă nu au ezitat să scrie atunci despre succesul complet al unei mari artiste dramatice, care nu s-a mai întâlnit până atunci în opera română, despre talentul și nivelul de artă al unei inegalabile voci inteligente, șlefuite. Se scria în acest context și despre necesitatea schimbării localului, pentru că au apărut mari talente de talie europeană pe scena operei din București.

E cunoscut faptul că Maria Cebotari s-a produs și în domeniul cinematografului, având deja o experiență bogată și recunoscută în lume ca celebră interpretă de operă. Aceasta se datorează talentului polivalent și calităților ei scenice cu care a fost înzestrată, dar și inteligenței de care dădea dovadă. Avea predilecție și atașament deosebit față de cunoașterea limbilor străine: cunoștea șapte limbi, pe care le vorbea fluent. Germanii nu făceau nicio deosebire dintre limba vorbită de ea și cea vorbită de un nativ. Prefera să-și joace rolurile sale în limba de origine. Un discurs amplu și profund despre acest aspect al activității interpretei l-a avut dr. Dumitru Olărescu, cineast, în comunicarea *Actrița de film Maria Cebotari: roluri și destine*. El spune că Maria Cebo-

tari a apărut în lumea filmului muzical, când acesta luase deja amploare în toată Europa.

A avut în preajmă personalități de primă mărime, autori, actori, interpreți și regizori cu care a lucrat: Carmine Gallone, patriarhul filmului muzical pe atunci, Vladimir Strijewski, Herbert Maish, Vittorio de Sica, Ivan Petrovic, Fosco Giacchetti, Georg Alexander, Hide von Stolz, Hans Junkerman ș.a. care, prin filmele produse de ei, au reușit să repună în valoare calitățile vocale și talentul de actriță dramatică a Mariei Cebotari. Și, probabil, la aceasta au contribuit capacitățile ei de comunicare și de conlucrare cu partenerii, despre care s-a menționat anterior. S-a produs în filmele muzicale *Troik*, *Giuseppe Verdi*, *Fata în alb*, *Cântec de leagăn*, *Inimi tari*, *Madame Butterfly*, *Odesa în flăcări*, *Maria Malibran* ș.a. – în total, zece filme pe parcursul anilor 1931-1948. I-au fost acordate premii înalte pentru măiestria sa – „Cupa Mussolini”, pentru filmul *Odesa în flăcări* (varianta românească: *Cătușe roșii*) în care juca rolul principal, i-a fost acordată Medalia de Aur de la Bienala de la Veneția. Acest film oferă o ocazie unică de a asculta, cum Maria Cebotari interpretează, în limba română, o doină splendidă, plină de jale. Despre acest film Dumitru Olărescu a dezvăluit faptul că regimurile din România și Italia au distrus toate copiile filmului ca fiind unul antibolșevic, dar, spre fericirea noastră, în 2004, s-a găsit o copie dintr-o filmotecă particulară. Prin mai multe dificultăți, filmul a ajuns și la noi. Prezentarea lui în mediul nostru a fost următorul pas spre recunoașterea Mariei acasă. Dumitru Olărescu, cu referire la activitatea cinematografică, a spus că „Maria Cebotari a reușit să impună pe ecran noi formule, exprimate original prin naturalețea și inteligența sa, prin exteriorizări simple, dar emoționante ale incandescenței și răvășitei sale lumi interioare”.

În continuare, a fost făcută și o remarcă în dorința de a reconstitui profilul Mariei Cebotari prin ochii contemporanilor ei, dar și ai noștri. Este vorba de artistul plastic Glebus Sainciuc, care a fost prietenul ei din copilărie și în permanență a invocat aceste amintiri în fața spectatorilor săi, ele fiind, de fapt, cele mai veridice surse: „Ochii maestrului au văzut și au privit în ochii Mariei, noi am văzut și am privit în ochii lui Glebus Sainciuc, pruncul de cândva, care a fost ținut în brațe de Maria”.

Conferința a culminat cu prezentarea filmului de nonficțiune *Aria* în regia lui Vlad Druc, scenariu de Dumitru Olărescu, consultant Aurelian Dănilă. Cadrele din film cu participarea interpretei și

actriței sunt inedite, demonstrează fără rezerve talentul și vocația cu care a fost înzestrată Maria Cebotari, dar totodată și un destin dramatic, care a ajuns pe culmile perfecțiunii de la o vârstă timpurie.

Lista publicațiilor despre Maria CEBOTARI

1. ARABAJIU, R. O carieră vertiginoasă. In: *Basarabia*. 1991, nr. 11.
2. ARABAJIU, R. Simfonia neterminată. In: *Orizontul*. 1989, nr. 5, p. 93.
3. CEAICOVSCHI, Gleb. Ultima stea rătăcitoare. In: CEAICOVSCHI, Gleb. *Cântăreți celebri*. Chișinău: Cartea moldovenească, 1973, pp. 57-61.
4. DĂNILĂ, A. Artiști basarabeni pe scenele lumii. Maria Cebotari. In: *Români majoritari, români minoritari: interferențe și coabitări lingvistice, literare și etnologice*. Iași: ALFA, 2007, pp. 737-742.
5. DĂNILĂ, A. *Maria Cebotari în amintiri, cronici și imagini*. Chișinău: S. n., 1999. 240 p.
6. DĂNILĂ, A. *Maria Cebotari: Stea rătăcitoare*. Chișinău: Prut Internațional, 2015. 328 p.
7. DĂNILĂ, A. „O dată la o sută de ani?”. Centenar – Maria Cebotari. In: *Arta*. Seria Arte audiovizuale. Chișinău, 2010, pp. 120-122.
8. DĂNILĂ, A. Opera basarabeană. Chișinău: Editura Enciclopedică „Gheorghe Asachi”, 1995. 128 p.
9. GRIBINCEA, V. „Odesa în flăcări”. Basarabia în zorii cinematografiei. In: *Contrafort*. 2018, anul XXV, nr. 7-8, p. 21.
10. *La Fenice*. Direz. Editoriale: Giuseppe PUGLIESE. Interpreți: Maria CEBOTARI. Milano: Nuove Edizioni, 1972, p. 344.
11. OLĂRESCU, D. Actrița de film Maria Cebotari. In: *Curtea de Argeș*. 2013, nr. 4.
12. OLĂRESCU, D. *Hermeneutica filmului despre artă*. Chișinău: Epigraf, 2018. 352 p.
13. OLĂRESCU, D. Interpreta Maria Cebotari în contextul filmului muzical european. In: *Hermeneutica filmului despre artă*. Chișinău: Epigraf. 2017, pp. 318-346; *Români majoritari, români minoritari: interferențe și coabitări lingvistice, literare și etnologice*. Iași: ALFA, 2007, pp. 811-822.
14. OLĂRESCU, D. Maria Cebotari în lumina ecranului. In: *Basarabeni în lume*. Chișinău: Biblioteca Națională, 2012, vol. 6, pp. 27-50. ISBN 978-9975-4368-4-7.
15. OLĂRESCU, D. *Maria Cebotari între viață și film*. Institutul Patrimoniului Cultural al AȘM. Chișinău: Editura Litera, 2010. 95 p. ISBN 978-9975-99-69-7-3.

16. OLĂRESCU, D. Primadona Maria Cebotari: ecranul unui destin. In: *Literatura și Arta*. 2020, 6 febr., p. 6.
17. OLĂRESCU, D. Soprana Maria Cebotari în lumina și umbra ecranului. În: *Academos*. 2019, nr. 3 (54), pp. 157-164. ISSN 1857-0461.
18. TIPA, V. Aria unui destin. In: *Art Infinit*. 2010, nr. 2 (4), pp. 14-16.
19. TIPA, V. Chipul Mariei Cebotari în filmul documentar *Aria*. In: *Români majoritari, români minoritari: interferențe și coabitări lingvistice, literare și etnologice*. Iași: ALFA, 2007, pp. 877-886.
20. АРАБАДЖИУ, Радион. *Неоконченная симфония: очерк жизни и творчества певицы Марии Чеботарь*. Кишинэу: Литература артистикэ, 1990. 143 с.